

УДК 811.112.2: 81'367.335.2

ОЛЕКСІЄНКО А.В.*(Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара)*

СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНА СТРУКТУРА ДЕТЕРМІНАТИВНОГО ГІПОТАКСИСУ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Стаття присвячена дослідженню семантико-синтаксичної структури детермінативних складнопідрядних речень німецької мови. Аналізуються три найголовніші їх типи – коментувальний, комутативний і каузальний. До перших належать зауважувальні, інформувальні, пояснювально-інформувальні, реактивно-декларувальні, юдикативні. Серед СПР з каузальною детермінацією аналізуються СПР з експліцитними та імпліцитними каузальними відношеннями, детермінативні речення загального та індивідуально значущого результату та дПР з відношеннями аргументування.

Ключові слова: детермінативне підрядне речення, складнопідрядне речення, ситуація, мовець, релятив.

Алексеевко А.В. Семантико-синтаксическая структура детерминативного гипотаксиса в немецком языке.

Статья посвящена исследованию семантико-синтаксической структуре детерминативных придаточных предложений в немецком языке. Анализируются три основных их типа – комментирующие, комитативные и каузальные. К первым относятся предложения замечания, информирования, объяснения, словесной реакции и юдикативные. Среди СПП с каузальной детерминацией выделяются СПП с эксплицитными и имплицитными каузальными отношениями, детерминативные предложения общего и индивидуально значимого результата и дПП с отношениями аргументирования.

Ключевые слова: детерминативное придаточное предложение, сложноподчиненное предложение, ситуация, адресант, релятив.

Oleksiienko A.V. Semantic-syntactic Structure of German Determinative Hypotaxis. The article investigates the semantic and syntactic structure of determinative subordinate clauses (DSC) in German. The author identifies and analyzes the three main types of DSC - commenting-, comitative- and causal-determinative. To compound sentences with commenting determination the author includes and researches a DSC-comments, informing, explanatory-informing, reactive-declarative, judicative determinative clauses and determinative clauses with the actual declaration. Of compound sentences with the causal determination clauses with explicit and implicit causal relations, determinative clauses with general and individually significant result and the DSC with argumentation relations are analyzed.

Key words: determinative clause, compound sentence, situation, speaker, relative pronouns.

Об'єктом дослідження пропонуваної розвідки є детермінативний гіпотаксис сучасної німецької мови, а точніше – підрядне речення з приєднувальною детермінацією головного.

Сучасний рівень розвитку синтаксичної науки диктує необхідність комплексного вивчення гіпотаксису з урахуванням структурного, семантичного та комунікативного аспектів. Будучи одним із поширених видів складнопідрядних структур, детермінативне речення (ДР) не отримало всебічного вивчення всіх його різновидів як із семантико-синтаксичної, так і з комунікативної точок зору. Звернення до ДР зумовлено ще й наявністю різних поглядів на граматичну природу окремих його різновидів, що стимулює їх подальше теоретичне осмислення як окремого виду гіпотактичних речень. Усе це робить обрану тему актуальною. **Метою** статті є аналіз структурно-семантичної структури детермінативних підрядних речень, їх типологізація та особливості, а **предметом** - семантико-синтаксичні типи детермінативних підрядних речень.

Детермінативні складнопідрядні речення (СПР) є судженням – формою мислення, в якій щось стверджується або заперечується про предмет, його властивості чи особливості. У цьому сенсі предметом судження є пропозиція / ситуація, описувана головним реченням (ГР), а детермінативне підрядне речення (дПР) якраз і предикуює цій пропозиції певні властивості, риси, особливості, оцінку. Тож у детермінативний зв'язок вступають дві ситуації позамовної дійсності – ситуація головного (СИГ^{ГР}) і ситуація підрядного речення (СИГ^{дПР}). Обидві вони поєднуються за допомогою предиката вищого рівня абстракції – предиката предикатів.

Для семантико-синтаксичної структури досліджуваного гіпотаксису релевантними є щонайменше три різних види таких предикатів – коментувальні, комітативні, каузальні, які виражаються відповідними релятивами – was, wie, woran, worauf, woraus, wobei, wodurch, wofür, wogegen, worin, womit, wonach, woneben, worüber, worum, worunter, wovon, wovor, wozu та ін.

Зазначені предикати предикатів очолюють, відповідно, три найголовніші типи дПР –

коментувально-, комітативно- та каузально-детермінативні.

СПР з коментувальною детермінацією головного являє собою певний коментар з приводу пропозиційного змісту головної частини. На найвищому рівні абстракції такі речення корелюють з логіко-семантичною презумпцією "ситуація ГР коментується ситуацією ДПР". У повній відповідності з цим алгоритмом утворюються різні види коментувальної детермінації: зауваження, пояснення, декларування, судження.

Зауважувальні дПР виражають щось принагідне, другорядне, аплікативне. Пор.: (1) Einzelne Gäste, die längere Zeit im Hotel wohnten, was hier übrigens ziemlich gebräuchlich war, zeigten, dass sie Karl erkannten /F. Kafka/; (2) Ich griff ihn am Ärmel, was sonst nicht meine Art ist /M. Frisch/; (3) Die Genossen in Moskau und erst in der Provinz – wozu er Tiflis zählte – haben noch nicht den Blick für das Notwendige /H. Kosalik/; (4) Er rechnete aber damit, dass es noch zu einer Gasexplosion kommen könnte, was nicht geschah /D. Schwanitz/.

Найчастіше зауважувальні дПР уникають будь-яких оцінок пропозиційного змісту ГР, особливо тоді, коли принагідне зауваження робиться з якогось спеціального приводу (5), у вигляді посилання на щось або позиціонує себе як небажання мовця продовжувати тему чи інтеракцію (6): (5) ...umarmte er Wanda Semjonowna, küßte sie, wozu Lumjanow "Viel Glück!" rief /H. Kosalik/; (6) Unser Aufenthalt in der Wüste von Tamaulipas dauerte vier Tage und drei Nächte, worüber es wenig zu berichten gibt /M. Frisch/. Однак зауважувальне дПР може перетинатися з загальною оцінкою: (7) ...und es fragt sich, ob das Personal einfach leugnet, was nicht sein durfte /H. Böll/; (8) Er rauchte, was sonderbar anzusehen war, aus einer Pfeife von blauem Glas /W. Hauff/.

Тож зауважувальне дПР засвідчує певні когнітивні зусилля мовця, який прагне "втиснути" в одну синтаксичну конструкцію якомога більше інформації, у т.ч. й такої, що не є кінцею необхідною, але видається доцільною за даних комунікативних обставин.

Інформувальні дПР призначені для передачі знання, яким володіє мовець. На тлі тієї істини, що інформування є "повідомленням про що-небудь, доведенням чогось до відомого" [ВТССУМ 2003, с. 403], відповідні дПР продукуються у вигляді різного роду роз'яснень, тлумачень, інтерпретацій.

Як показують спостереження, існує щонайменше два різновиди інформувальних дПР – адресатно-інформувальні та пояснювально-інформувальні. Перші вказують на факт інформування адресанта адресатом та спираються на релятиви wofür, womit, wozu і wodurch. Пор.: (9) Am häufigsten wird das gesamte oder spezifische Immunglobulin gemessen, wofür sich enzymimmunologische Testverfahren bewährt haben /A. Müller/; (10) Der Täuschende hingegen macht sich lediglich wegen Versuchs strafbar, wofür auch noch eine Milderung nach §§ 23 Abs. 2 StGB in Betracht kommen kann / Zeitschrift für juristisches Studium 2/2012/. Відповідно до своєї назви, укоріненої в німецькій граматичній традиції (der weiterführende Nebensatz), такі дПР наочно демонструють вказівку на вихід в інший контекст, який хоча й належить до тієї ж самої ідеографічної сфери, що й ГР, проте розширює тематичні рамки мовленнєвої взаємодії: "Zur abschließenden Zusammenfassung oder auch zur Weiterführung des Gedankens in einem anderen Kontext" [Weinrich 1993, с. 775].

Пояснювально-інформувальні дПР інтегрують відповідно до своєї назви дві інтенційні настанови: пояснення чогось та інформування про щось. Пор.: (11) Auch diese Schranke unterliegt den so genannten Schranken-Schranken, was bedeutet, dass § 2 Abs. 7 EuWG seinerseits verfassungsmäßig sein muss / Zeitschrift für juristisches Studium 2/2012/; (12) Ich hatte versagt in der primitivsten Weise, was vorauszusehen war zum ersten mal /E.-M. Remarque/; (13) Er schüttelte Karl die Hand, womit er auch etwas wie Anerkennung ausdrücken wollte /F. Kafka/. Інформування адресата є одночасно і поясненням того стану речей, що його виражає ГР. З цієї причини такі дПР доволі часто виявляються розширеними за рахунок включення до їхнього складу різного роду супідрядних конструкцій – з'ясувальних з dass, атрибутивних з die, der, das, причинних з weil і denn тощо. Пор.: (14) ...ich habe mich in Loretta verliebt, was

von allem das schlimmste, weil ausweglos, ist /H. Kosalik/; (15) Man stellte den Sarg in die Kirche Santa Michaela, wozu eine Sondergenehmigung der Staatsanwaltschaft nötig war, denn solange ein rätselhafter Toter noch nicht freigegeben ist, gehört er zu den "Asservaten" /H. Kosalik/. Розгорнуте пояснення можна вважати взагалі специфічною рисою інформувальних дПР: якщо еспланаторна конструкція навіть і не приєднана до такого дПР, вона ніколи в ньому не буде зайвою.

Значеннево близько до зауважувальних стоять декларувальні дПР, які відбивають результат спостережень мовця над своїм комунікативним партнером. Зазначаючи наявність чого-небудь, декларувальні дПР порозумівають одночасно й позицію спостерігача стосовно або самого факту існування об'єкта спостереження (фактуальні), або його (об'єкта) реакції на стан речей, що повідомляється (реактивні).

Використовуючи фактуальне декларування, мовець зазначає, що стверджуване в ГР є знайомим чи незнайомим, зрозумілим чи незрозумілим, прийнятним чи неприйнятним для співрозмовника, за яким він одночасно і спостерігає. Пор.: (16) Der NKWD-Major blieb höflich, was Omelko nicht begriff /H. Kosalik/; (17) Ich rauche meine Zigarre, was mir Hanna nicht verzeihen kann /M. Frisch/; (18) Hin und wieder lobte er Klaras Kunst in der Führung des Hauswesens, was ihr sichtlich schmeichelte /F. Kafka/; (19) Wenn es zur großen Offensive kommen sollte – woran keiner glaubt –, dann setzte sie in der Südukraine /H. Kosalik/.

Реактивно-декларувальні дПР відбивають деяку фізичну чи розумову реакцію об'єкта мовлення на ситуацію в ГР. Вони виражають реакцію як спосіб оперування фактом, представленим у ГР, а точніше те, як об'єкт мовлення ним скористався чи не скористався. Фактично йдеться про розвиток задекларованої в ГР ситуації в тому чи іншому напрямі та про причетність до цього розвитку об'єкта, тобто про те, як мовець розпорядився чи не розпорядився певним станом речей. Пор.: (20) Ich drohte ihm mit der Faust, was Blüten-Otto mit einem höhnischen Grinsen quittierte /S. Lenz/; (21) Wir lachten alle, was ihr aber gar nichts ausmachte /M. Frisch/; (22) ...sie hätte gehört, wie das Mädchen gedroht hatte, das Spielzeug zum Fenster hinunterzuwerfen, was das Kind vergeblich abzuleugnen sich bemühte /S. Zweig/.

На тлі того факту, що декларувальні дПР в обох своїх іпостасях – фактуальній і реактивній – несуть інформацію про знання й незнання, віру й невіру, припущення й ствердження, їхньою визначальною рисою є відсутність оцінки (нейтральність оцінки). Головне, що мовець декларує прийняття чи неприйняття для свого особистого епістемічного світу того, про що повідомляє ГР.

Вельми репрезентативну групу коментувальних дПР складають юдикативні дПР [Engel 1988, с. 286] – речення, які містять оцінне судження з приводу пропозиційного змісту ГР. Як пише Н.Д. Арутюнова, оцінка пов'язана з value-concept, що дозволяє оцінювати об'єкти спостереження в параметрах "добре – погано" [Арутюнова 1999, с. 184]. Концепт "добре – погано" набуває в юдикативних дПР дещо іншого звучання, а саме: "правильно – неправильно".

Пропозиційний зміст ГР також може бути об'єктом спостереження і, відповідно, оцінюватися за означеним критерієм. Для ілюстрації сказаного наведено приклади різних оцінних суджень: дПР позитивної оцінки: (23) Auf diese Weise sollen – was zutrifft – bei den zukünftigen Wahlen Bürgermeister und Gemeinderat gleichzeitig neu gewählt werden / Zeitschrift für juristisches Studium 2/2012]; (24) "Solange ich...", sagte der Chef, was allerdings richtig war /F. Kafka/. дПР невизначеної оцінки (радіше все ж таки позитивної): (25) Vier Tage nach Tortallas Unfall saßen neunundvierzig Ärzte aller Fachrichtungen in Latungos großem Ordinationszimmer, was kaum glaubhaft war /H. Kosalik/; дПР негативної оцінки: (26) "Sie sind ein guter Junge", sagte er, was aber nicht richtig war /F. Kafka/; (27) Ein Unteroffizier brüllte herum, was völlig sinnlos war /H. Kosalik/; (28) Die Zahl Zwölf in der Kabbala ist das Sinnbild für Seligkeit und Heiligkeit – worin mir kaum ein Zusammenhang zum Borgia-Papst zu bestehen scheint /K. Meyer/.

Загалом коментувально-детермінативні речення мають розлогу семантичну репрезентацію. Вони здатні виражати цілу палітру варіативно урізноманітнених смислів, екстрапольованих на пропозиційний зміст головного речення, – принагідне зауваження, декларація якогось факту, додаткове інформування про щось та юдикативне судження.

СПР з комітативною детермінацією головного порозуміває "конструкцію, у якій підрядна частина містить додаткове повідомлення з приводу висловленого в головній частині" [Загнітко 2011, с. 697]. Комплементарний семантичний статус таких речень дозволяє німецькій граматичній традиції вважати їх приєднувальними (*diktumsanknüpfend*) [Brandt 1990, с. 67; Bergmann 1985, с. 55; Helbig 1980, с. 14; Holly 1988, с. 317; Zifonun 1997, с. 2330]. Зазвичай вербальним маркером комітативного стану речей слугують релятиви *wobei* та *indem*.

Комітативна детермінація забезпечує пропозиційний зміст ГР додатковою, супутною, комплементарною інформацією. Так, у ДР (29) *Es war ein netter Abend gewesen, wobei sich Karl als besonders witzig erwiesen habe* /Н. Böll/ інформація про чудовий розважальний вечір доповнюється чатковою інформацією про Карла як її душу. Обидві співіснують паритетно, гармонійно. У цьому сенсі досліджуване СПР повною мірою відповідає висновку Г. Хельбіга про те, що ДР є змістовно координативним, а формально – субординативним [Helbig 1980, с. 19].

Феномен супровідності однієї ситуації іншою спирається на широку палітру свого використання тоді, коли мовець має намір показати змістовий паритет у співіснуванні ситуацій. Тож воно набуває вигляду супровіду однієї фізичної дії іншою (30), супровіду однієї зорової дії іншою (31), супровіду деякого процесу фізичною дією (32). Пор.: (30) *Er stand auf, indem er Jan mit in die Höhe riß* /W. Hohlbein/; (31) *Sie musterte uns mit einem Mal mißtrauisch, indem ihr Blick auf Angelinas Verbrennungen ruhte* /K. Meyer/; (32) *Der Rettungsversuch muss schnell vor sich gehen, wobei Verunglückte in den Bereich atembare Luft gebracht werden müssen* /N. Kaiser/.

У цих ДР релятив *wobei* виступає як синтаксичний полісемант, оскільки поряд з функцією супроводу в ньому зі всією очевидністю з'являється й функція поступки, про що свідчать відповідні *obwohl*-трансформації. З іншого боку, про це може додатково свідчити й той факт, що для підсилення поступки тут може з'явитися протиставний сполучник *aber*, споріднений з концесивним *obwohl*: (33) *Der Täter muss die Sicherung überwinden, wobei es aber nicht darauf ankommt, wie er das bewirkt* /Zeitschrift für juristisches Studium, 2/2012/.

З огляду на те, що узус не накладає видимих обмежень на характер смислового комбінування ситуацій, аналізовані конструкції є особливо продуктивними у сфері прямої ((34) *"Ist er aber nicht", sagte Jan, wobei er heftig den Kopf schüttelte* /К.-Н. Berger/) та непрямої мови ((35) *Er erzählte Peter die ganze Geschichte, wobei er seine Bekanntschaft mit Bertram erwähnte* /I. Noll/).

Комбінаторні можливості при комітативному поєднанні клауз різних типів і видів є практично безмежними. Узус не накладає жодних обмежень на їх констелювання, а тому вони можуть набувати найрізноманітніших значеннєвих конфігурацій. Головне при цьому, щоб не порушувалася логіка здорового глузду і щоб не виникали логічні девіації на зразок нонсенсу чи абсурду.

СПР з каузальною детермінацією відбиває усталену ідею взаємозумовленості подій іспирається на логіко-семантичну презумпцію "ситуація ГР спричиняє ситуацію дПР" і постає у двох іпостасях – експліцитній та імпліцитній.

Детермінативні ПР з експліцитними каузальними відношеннями виражають різні типи і види наслідку й спираються на підрядні релятиви *weswegen*, *weshalb*, *woraufhin*. Всі вони фокусують увагу на наслідку, що стався в результаті дії певної причини, Пор.: (36) *Maximilian suchte Streit, weswegen wir uns schnell entfernten* /M. Frisch/; (37) *Im Labor ist etwas explodiert, wodurch das ganze Gebäude stark beschädigt wurde* /H. Hesse/. Консеквент може зазнавати корекції лише в напрямку підвищення своєї достовірності, що досягається досить

розгалуженою системою засобів – лексичними коректорами *eben, gerade, nur*, додатковими супідрядними з *denn* або з *weil* чи *zumal* (38) тощо. Напр.: (38) *So machten sie mehrmals die Runde um das Zimmer, weshalb Gregor vorläufig auf dem Fußboden blieb, zumal er fürchtete, der Vater könnte eine Flucht auf die Wände für besondere Bosheit halten /F. Kafka/*. Тут можна говорити про причинно-наслідковий континуум, бо кожна клауза містить сигнал наслідку стосовно попередньої та сигнал причини стосовно наступної клаузи. У цілому каузально-наслідкові речення є віддзеркаленим антиподом власне-каузальних, бо всі вони за необхідності можуть бути перетвореними в речення з акцентуванням причини.

У дПР з імпліцитними каузальними відношеннями каузальність виражається не спеціалізованими релятивами, а релятивами диференційованого значення типу *was, worüber*. Справді, у ДР (39) *Max kam mit einer neuen Freundin, wovon alle geschockt waren* у фокус уваги потрапляє не стільки сам факт приходу Макса з новою подругою, скільки інформація про той шок, що його спричинив цей факт. Шок – це *s* є результат дії антеценедна (причини в ГР).

На імпліцитно-каузальні відношення нашаровується й оцінка, яка може виражатися спеціальними лексичними маркерами (пор.: (40) *...fürchtete sie, dass das Gewicht der Daunen ihr die Luft aus der Brust drücken könnte, was zum Glück Unfug war /H. Markus/*), а може й не виражатися ними, що якраз і є типовим для дПР. У цьому випадку оцінка може бути легко експлікованою, адже такі дПР позитивно реагують на валоративний тест з підстановкою оцінних лексем і конструкцій типу *zum Glück, erfreulicherweise, bedauerlicherweise* та ін. [Zifonun 1997, с. 2331].

Тож дПР експліцитного наслідку відрізняється від дПР імпліцитного тим, що в першому випадку він (наслідок) лежить на поверхні і просто фіксується мовцем, а у другому, щоб усвідомити консеквент (дПР), його слід спочатку ув'язати з антеценедом (ГР) і вже шляхом інференції кваліфікувати як певний результат. Результат, будучи головною настановою таких дПР, не є гомогенним смислом, а є значеннево урізноманітненим феноменом. Мабуть, саме такі ППР мав на увазі А.П. Загнітко, коли писав про близькість детермінативних відношень до наслідкових і наводив приклад "Весною не було дощів, що турбувало всіх" [Загнітко 2011, с. 698].

Детермінативні ПР загального результату спеціалізуються на акцентуванні певного соціально значущого наслідку. При цьому стверджуване в дПР підкреслює якісну результативність наслідку: (41) *Der Bundestag erhöht die Branntweinsteuer, was niemandem nützt* [Eisenberg 1994, с. 338]; (42) *Ich sprach mit ihm, was viel Gutes zur Folge hatte /H. Markus/*. У цьому контексті мовець позиціонує себе як деяка стороння особа, яка ніби поглядає з боку на те, що відбувається, робить підсумок з претензією на його об'єктивну оцінку та з огляду на певні соціально значущі наслідки.

Інший різновид аналізованих дПР спеціалізуються на акцентуванні дПР індивідуально значущого результату. Відповідно, й характер оцінки пропозиційного змісту ГР тут міняється з загальної на індивідуальну, що суттєво міняє характер описуваного результату. По-перше, індивідуальний результат "заціклюється" переважно на стані людини. По-друге, має місце абсолютне переважання негативного стану людини. По-третє, стан людини подається як наслідок безпосереднього впливу ГР-ситуації. Пор.: (43) *Du sitzt oft so gedankenverloren, was ihn beunruhigt /E.-M. Remarque/*; (44) *Die Gouvernante zeugte gegen sie, was sie am meisten erzürnt hatte /S. Zweig/* (45) *... er sprach weiter deutsch, was {wie ich sehe} Bettina maßlos entsetzte /H. Kinsalik/*. Між ГР і дПР встановлюється така причинно-наслідкова залежність, яка має не граматичний, а логічний характер, тобто відбиває об'єктивно існуючі зв'язки у світі без спеціальних засобів їх граматичного маркування.

Головною рисою таких дПР є те, що вони виражають не спонтанний стан, а стан, набутий у результаті дії ГР-ситуації. Найчастіше в якості предикатів тут фігурують дієслова афекту: *entzücken, befriedigen, erschrecken, beleidigen, enttäuschen, lieben, ruhen, wüten, zögern, beruhigen, einschläfern, erzürnen, erschrecken, verwirren, ermuntern, versichern* та ін. дПР

індивідуального результату є спеціалізованими на вираженні набутого стану людини – психічного чи фізичного.

Детермінативні ПР з відношеннями аргументування мають також каузальну природу, але їхня підрядна клауза виконує функцію не наслідку, а причини. Такі речення аргументують той стан речей, що його постулює ГР. Зокрема в ДР (46) *Katharina war aus dem Norden gebürtig, was an der Aussprache einiger Vokale zu erkennen war* /H. Böll/ істинність факту "походження Катерини з півночі" підтверджується аргументом "специфічна вимова голосних". Без сумніву, між фактом і аргументом наявні каузальні відношення, але вони мають рамковий, загальний характер, оскільки тут важко визначитися з тим, що є причиною, а що наслідком.

Аргументувальні дПР являють собою висловлення, побудовані або на основі інференції ((47) *Natürlich müssten wir weiter wandern...*, was nach den Robinsons Erzählungen zu schließen war /F. Kafka/), або на основі апелювання до наявного досвіду ((48) *Selbstverständlich bleibt die richterliche Aufklärungspflicht von § 256 StPO unberührt, was durch die Zitate belegt wird* /Zeitschrift für juristisches Studium 2/2012/). Звичайно, такі речення мають комплементарний характер, тому що мовець має вибір – аргументувати свій умовивід чи ні. Наявність дПР засвідчує, що вибір зроблено на користь аргумента. Іноді в таких дПР аргумент подається з інструментальним підтекстом, що має свідчити про об'єктивність здобутого знання. Зокрема, в (49) *Der junge Mann lächelte, womit er seine Schuld eingestand* /B. Kellermann/ посмішка чоловіка (аргумент) подається як визнання (наслідок) ним своєї провини. Тож аргументувальні дПР – це той випадок упакування позамовного смислу, коли об'єктивна істина – якою б вона не була – мало або взагалі не цікавить мовця. Його цікавить лише аргументування факту, який йому до душі, навіть якщо цей факт вигаданий.

Таким чином, семантико-синтаксична структура німецького детермінативного гіпотаксису зумовлюється декількома когнітивно значущими факторами – такими, як комплементарність і апліквативність, наявність / відсутність оцінки, фактуальність / каузальність поєднувальних смислів тощо. За їх допомогою яких відбувається "постачання" супровідного матеріалу для постульованої думки в головному реченні, що може здійснюватися трьома способами – коментувальним, комітативним і каузальним.

Оцінка є однією з найважливіших параметричних рис детермінативного гіпотаксису. При цьому між певним семантико-синтаксичним типом дПР і оцінкою немає одно-однозначних відповідностей. Як правило, оцінка жорстко корелює з каузально-детермінативним типом СПР і вибірково з коментувально-детермінативним. Оскільки в більшості випадків дПР не має експліцитних лексичних чи граматичних маркерів оцінки, є підстави вважати, що вона втілюється у вигляді своєрідної імпліцитної надбудови.

Продуктування й використання детермінативного гіпотаксису зумовлюється в німецькій мові когнітивною ентропією – припущенням мовця про недовикористання у вже здійсненому ним повідомленні (тобто в ГР) певного інформаційного ресурсу. Це примушує його відшкодовувати нестачу інформації в регресивний спосіб, шляхом досилання певного шматка інформації (тобто дПР) навздогін. Детермінативне підрядне є способом комплементарного нарощування інформації в ширину. Мовець, усвідомлюючи певне відхилення здійсненого ним повідомлення від існуючого в його уяві еталону щодо повноти повідомлюваного, виявляє деяку недопостачу або недовикористання певного інформаційного ресурсу, тобто факт недоінформованості адресата, досилає у вигляді детермінативного підрядного деякий додатковий кластер інформації та гармонізує тим самим пропозиціональний зміст свого мовленнєвого акту.

Потенціал складнопідрядних детермінативних речень до кінця не вивчений. **Перспективною** для подальших наукових пошуків виступає розробка критеріїв виокремлення детермінативних речень в окремий клас підрядних речень та класифікація їх за цими критеріями.

Література

Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека / Н.Д. Арутюнова. – М.: Языки русской культуры, 1999. – 896 с. *ВТССУМ*: Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. В.Т. Бусел. – К., Ірпінь: ВТФ "Перун", 2003. – 1440 с. *Загнітко А.П.* Теоретична граматики української мови: Морфологія. Синтаксис / А.П. Загнітко. – Донецьк: Бао, 2011. – 992 с. *Bergmann R.* Relativsatz-Probleme in Grammatiken der deutschen Gegenwartssprache / Rolf Bergmann // Studien zur deutschen Grammatik. Festschrift für Johannes Erben zum 60. Geburtstag / Hrsg. E. Koller, H. Moser. – Innsbruck: Innsbrucker Beiträge 25, 1985. – S. 51-66. *Brandt M.* Weiterführende Nebensätze. Zu ihrer Syntax, Semantik und Pragmatik / Margareta Brandt. – Stockholm: Almquist & Wiksell International, 1990. – 141 S. *Eisenberg P.* Grundriß der deutschen Grammatik / P. Eisenberg. – Stuttgart/Weimar: Metzler, 1994. – 581 S. *Engel U.* Deutsche Grammatik / U. Engel. – Heidelberg: Groos; Tokyo: Sansyusya Publ., 1988. – 888 S. *Helbig G.* Was sind "weiterführende Nebensätze"? // Deutsch als Fremdsprache / G. Helbig. – Leipzig: Herder-Institut der Karl-Marx-Universität, 1980. – №.1. – S. 13-22. *Holly W.* Weiterführende Nebensätze in sprachgeschichtlicher Perspektive // Zeitschrift für germanische Linguistik / Werner Holly. – Berlin: De Gruyter Mouton, 1988. – №. 16. – S. 310-322. *Weinrich H.* Textgrammatik der deutschen Sprache / Weinrich H. – Mannheim [u.a.]: Dudenverlag, 1993. – 1111 S. *Zifonun G.* Grammatik der deutschen Sprache (in 3 Bänden) / G. Zifonun, L. Hoffmann, B. Strecker u.a. – Berlin; N. Y.: Walter de Gruyter, 1997. – 2569 S.

УДК 811.111'42

ПІДГОРНА А.Б.

(Запорізький національний технічний університет)

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕРМІНІВ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Д. БРАУНА «DECEPTION POINT»)

В статті розглядаються особливості функціонування термінів в художньому творі. Матеріалом дослідження виступає роман Д. Брауна «Desception Point». Насиченість твору термінами різних галузей знань та їх структурне і функціональне різноманіття демонструє специфічну роль термінології у досягненні автором свого задуму.

Ключові слова: термін, функції, номінація, аббревіація, багатоконпонентний термін, авторський задум.

Подгорная А. Б. Особенности функционирования терминов в художественном тексте (на материале романа Д. Брауна «Desception Point»). В статье рассматриваются особенности функционирования терминов в художественном тексте. Материалом исследования выступает роман Д. Брауна «Desception Point». Насыщенность произведения терминами разных областей знаний, а также их структурное и функциональное разнообразие демонстрирует специфичность роли терминологии в реализации автором своего замысла.

Ключевые слова: термин, функции, номинация, аббревиация, многокомпонентный термин, авторский замысел.

Pidgorna A. B. The Peculiarities of Terms Functioning in a Literary Text (on the basis of D. Brown's novel «Desception Point»). The article considers the peculiarities of terms functioning in a literary text. The material of the research is D. Brown's novel "Desception Point". The abundance in terms of different fields as well as their structural and functional variability in the novel proves the specific role of terminology in realization of the author's conception.

Key words: term, functions, nomination, abbreviation, multicomponent term, author's conception.

Загальновідомо, що основною сферою функціонування термінів є спеціальні тексти (наукові, технічні тощо). Однак, в останні роки терміни все частіше застосовуються в художніх творах як для виконання своєї безпосередньої функції – номінативно-дефінітивної, так і для додаткового «антуражу», що сприяє створенню необхідної атмосфери твору та реалізації авторського задуму. Здебільшого це пов'язано із зростанням ролі наукових і технологічних досягнень та інновацій в сучасному світі.

Отже, **метою** цієї статті є продемонструвати структурне та функціональне різноманіття термінів, що використовуються авторами сучасних художніх творів задля реалізації свого художнього задуму. Для досягнення поставленої мети передбачається виконання таких **завдань**: визначити термін як поняття та окреслити його основні ознаки; встановити роль терміну у художньому тексті; проілюструвати структурне різноманіття термінів та особливості їх функціонування в літературних творах.

Об'єктом дослідження у роботі є терміни у художніх текстах, а **предметом** – їх специфічна роль у цих текстах, структурна варіативність та особливості функціонування.

Матеріалом дослідження було обрано роман сучасного англомовного письменника Дена Брауна "Desception Point". Вибір обумовлено надзвичайною насиченістю твору термінологічними одиницями різної структури і різних спеціальних галузей знань, що дає